

Проблем малог народа

~~Малог народа~~

~~БЕЛЕШКА О МАЛОМ НАРОДУ.~~

XI

На изложби југословенске ликовне уметности у Лондону, пре неку годину. Ходамо и посматрамо заједно са пријатељем Енглецом. Из очију нам се чита да развој видимо и мислимо. Признајемо најзад узајамно да је тако. А за време ~~се~~ признања осмејци наши су учтиви и љубазни као две заставе на бродовима који се полако и паралелно размимилазе. Па онда ће Енглец: »Јасно је, опажа се, да ти уметници имају европског, и јесу Европљани, и раде европски, па ипак све то и није. А не могу да ухватим где престаје оно што јесу и почиње оно што изгледају.« — »Знате, с нама, с нашим уметницима и с нама уопште, и с нашим европејством, тако је некако као са оним шумским духом који је придобио принцезу и одвео је кући, али је ту морао чувати више но очи у глави, јер је она, поред симпатија за нову околину и живот, показивала и извесне наклоности да бежи. Једнога дана, дух задрема после ручка мало темељније но обично, а принцеза утекне. Само мало после тога дух се пренуо, скочио, видео шта се десило. С највећом својом снагом и највећим својим кораком јурне за одбеглицом. Снага и скок његов били су међутим толики, да је већ са првим раскораком премашао и далеко за собом оставио принцезу. Лутао је после још дуго, али није успео да нађе и врати своје благо. Код куће је ударио у горко плакање: што је немоћан да једно тако нежно, при том толико вољено створење, сачува, или бар достигне кад покушава да бежи.« — Да ли је наш пријатељ ову причу разумео тачно онако како је ми разумемо, нисмо сазнали. Он је после отишао да руча, а ми смо се спустили из ~~Галерије~~ галерије до Темзе, и ту на клупи записали ову белешчицу о малом народу.

*

Енглец је наслутио једну Шопенхауерову класификацију. Шопенхауер, пишући о идентитету човека, извукао је врло занимљиву линију извесних основних и тако рећи судбинских »притежања« човекових. Идентитет човека, према томе, зависи од оног што човек јесте, што има, и што изгледа. Нама се чини да се ова идеологија може у целости применити и на народе. Код великих народа, бројно и територијално значајних, али пре свега ~~оних који се репрезентују пре~~ ~~имено~~ ~~као државе и културе, заступљене су све три~~ ~~серије поменутих капитала. И не само да су ти капитал заступљени по серијама, него се и интерсеријално појачавају. То јест, велики народ оно што има то често и јесте; ~~у својој~~ ~~својој~~ и, што је још важније, оно што изгледа, то и јесте,~~

Lu

✓ Мејн

Vji

и у том смислу и има, ^{але по мије Јам у} ~~ако~~ потпуности тако, оно ^{је} ~~бар~~ делимично или периодично. Наравно, понекад ~~т~~ нити има нити јесте, него само изгледа; али то што изгледа зависи од властитих његових комбинација, калкулација, декорација.

^{одежде} Мали народ, дакако, такође нешто има и јесте. Али, безначајан, или мало значајан као држава и култура, он вреди што вреди само са својим расним особинама, са својом расном а не културном индивидуалношћу. ~~Још~~, та вредност остаје локализована, не прелази у интересне функције ~~света~~, јер мали народ живи усамљен, живи, тако да се изразимо, у међународној самоћи. У самоћи се, додуше, стичу знатни квалитети; али у истој тој самоћи се и губе квалитети, и често и они урођени. Самоћа више чува расу него што развија државу и културу.

У току развоја из чисто расне индивидуалности у културну, дешавају се чудне ствари ~~у смислу бића, имања и спољног изгледања~~ у малом народу. Према тај ~~Процес~~ ^{промена} ~~назад~~ ^{напред} народ као расу, и тражи од њега да улази у облике и функције пре свега политичке и опште културне. ~~Али~~ бива да народ, прикривено, остаје и даље личнији као раса него као државна и културна организација. ~~И~~ ^{он} ~~такав~~ је не-престано јачи од државе, и ако је давно већ њој, држави, предао место с лица. ~~Х~~

Рекосмо, и мали народ нешто јесте и нешто има. Али ~~не~~ додире са оним разноразним што је прилика за окушавање тих квалитета, и за упознавање најбољих функција тих квалитета, ти квалитети остају врста чедних потенција. ~~Али~~ примитивно и дивље чедних, ~~остају~~ мешавина светог и профаног, сентименталног и свирепог, догматичног и критичког. ~~И~~ зато, унесени једног дана у дејство — ма какво, политичко, општепросветно, чисто уметничко — ~~они~~ ^{они} су ~~у~~ ^у ~~збуњено~~ ^{збуњено} дејствени, недоследно или екстремно дејствени. Сви мали народи, зато што су усамљени, носе у себи једну меланхоличну ~~расу~~ ^{расу} стидљивост, ~~и патриотску стидљивост~~, која раствара активност. Сад су самоуверени, победни, срећни, сад су скрушени пред собом и пред својим најгорим непријатељима. Сад хероји, сад робље аскетског менталитета. У уметности малог народа ~~се то~~ нарочито испољава.

Најтеже је код малог народа са оним што тај народ изгледа. У једноставном, тако да кажемо локалном животу малог народа, не може се, и не вреди »изгледати«. А у свету, спољашњи изглед малог народа зависи од утисака и оцене великих народа, или једног великог народа, од туђинаца ^{дакле}

~~Из историје~~ ^{знамо} ~~видимо~~ да су народи преживљавали државе. Што значи да питање младости и старости код народа, није битно питање; и да се младост једног народа, дакле и кретање његових моћи, не да одређивати никојим рачуном, а још мање предрачуном.

Ти велики народ

буди се на
дућу, и малу
и своме
истецају на-
лој народе. Про-
зас потискује

Како мали
народ нема
никог

Наравно,

Велики
гомила

Јасно изгледајући малог народа, и

који су »пропутовали и проучили народ«, или који имају с њим посла и веза кроз добропознате »сфере«. При томе се добронамерно и злонамерно врло много огрешује о мали народ. Велики народи обично почињу са тражењем и мерењем традиција код малог народа, и свршују са неналажењем онога што траже. ~~Ти велики народи, давно већ јаке културне индивидуалности,~~ заборављају да се без традиција не може бити никаква индивидуалност, па ни расна; да је у току живота најмањег народа, често једног племена, или само једне касте, морало бити животног плана, воље за редом и начелима, припитомљавања друштва и схематизовања егзистенције. ~~Велики народи тешко могу да се сете оних врелих, дубоко интимних осетљивости, које носе у себи и владари малих народа, и цео народ, а тек уметници његови!~~ Мали народи су пуни виталних противречности, и зато материја од које би се сваког часа могао створити предругојачен народ. Уметници малих народа, на обуци код великих народа, то су ђаци који не могу »свршити школу« до краја, јер су њихови унутрашњи и спољашњи концепти, по нужности, доста ~~опрежни, и многи другачији.~~

Код великих народа, своје ја, суверенитет, већ је одавно нешто апстрактно. Код малих народа суверенитет зависи сваког часа од сваког трептца у животу и поступцима људи; зависи, сад од нечег што је мутно и неспиритуално до тог степена да је скоро сама физичка нужда, а сад опет од неке горостасне расне тежње која Бог један зна докле допире ~~и не само у свету него у световима.~~ У прогресу малог народа ка достојанству, има много бесвесног труда, и много изненађујућих резултата који нису дошли из хотења. Велики народи, стојећи пред драмама у животу малих народа, могу често с пуним правом, али са свога гледишта само, поновити ироничну реч мирног Гетеа над чудним драмама противречног Клајста: да су ~~Тодређене~~ ^{Тодређене} за неки »невидљиви театар«.

Мали народ је слаб у оној софистичкој интелигенцији која помаже да се изгледа оно што је по могућству најукрасније и најпробитачније. Слаб је и у оној циничној прецизности са којом треба читати психологије других народа. Мали народ се дуго не може похвалити ничим другим сем оним чиме се хвалила једна личност у једној од ~~данах~~ ^{данах} Проперцијевих елегија (књига IV, XI):

Mi natura dedit leges a sanguine ductas,
ne possem melior iudicis esse metu

Мали народи су само ~~по~~ ^{по} законима из крви, само од природе и расе оно што су; не умеју, можда и неће, од страха ~~ушестити~~

Чувено кавалерство ~~нижанских~~ ^{нижанских} најнижих слојева, парија, ствар је традиције. Познати музички таленат Цигана, који свирају са само-свесћу и просе с елеганцијом, ствар је традиције. ~~Велики народи се варају у читању традиција код малих народа. Велики народи не знају заставити се традицијом. Они тешко могу да ухватише~~ ^{индивидуалности}

✓ Велики народи

И њихови:
да је то народ
без традиција,
дакле сасвим
индивидуални народ.

✓ Баш

Тхе драме

од суда судије, великог народа, да буду друкчији и бољи, да изгледају бар друкчији и бољи. Онај сувише велики корак шумског духа, то је расна ~~примитивна~~ агресивност. Оне горке сузе после, то је меланхолија због агресивности која промаша. Велики народи, кад суде мале народе било у политици било у уметности, знају за агресивност и за утеклу принцезу, а не ~~у~~ за тешку меланхолију због обојега. *и не знају, не знају, да је она меланхолична и творачка на свој начин.*

Мали народ је чудан појам. Понекад он стварно и није мали, само изгледа мали; у ствари је ~~са~~ миран, врло стрпљив и конзервативан фрагмент неког великог народа, или неке расне групе; и ~~врло~~ је свестан да је то. Други пут опет он није ни мали ни велики, него је заправо само квасац народа, ~~есенција~~ расна, вечито ренесансни елемент, народ ~~творач~~ народа. Живи на неки начин толико откинут, толико на крају сваке цивилизације, ~~и сваке формације~~, да живи под сасвим нарочитим биолошким условима. Дуготрајна кржљавост, дуготрајно ~~сво~~овање, може ~~ту~~ да буде нормалан услов за ојачање и метаморфозу. Суморан и бескрајно дуг, као ~~проблематика~~ стазица, јесте понекад пут малог народа у бољи и виши живот.

Шта би рекао наш пријатељ Енглеz да је усред оне изложбе могао чути и песме, мелодије и речи простонародних песмица из наших јужних крајева, нарочито из Македоније? У том маленом крајичку малог народа живе многобројне принцезе, и које не беже!... Чудо је право, можда биолошки услов њене тајанствене егзистенције — да ту Македонију, ~~Македонију~~ одувек не траже и не претражују више уметници целог света. Код старих римских песника смо наилазили ~~на~~ *наилазили* се »~~Ирв~~ Филипова« провлачи као мистично-историјски елемент. ~~Па~~ даље ништа, до, ту недавно, не много значајне, па ипак, књиге Клауса Мана, сина Томаса Мана, Александар... А та Македонија, ~~одувек Македонија~~, то је био елемент Грчке у најсјајније њене векове; па елемент Египта, (кроз династију Лагида), додуше у оно доба кад је разврат достигао врхунац, али кад је Александрија ~~блештала~~ уметничком ~~раскошју као неки афрички Париз~~; па елемент Византије; па је елемент, суштински елемент наш, можда свег Балкана. И суђено је било тој Македонији да се ~~те~~ тегли до Азије и Индије, него да се скупља у се и згушњава у малом народу.

Мелодије простог света у Македонији крију дивоте уметничких израза. У њима су силне традиције целог Истока: Атина, Александрија, Цариград, Арабија. А речи под тим мелодијама, друго су чудо уметничког генија. Бледу и расплакану девојку пита песма:

Ал си грдо згрешила?
Ал си иглу скршила?

Да ли би Енглеz, без коментара, дакле без воде у вино, разумео тај и такав обухват, ~~то најлепше на овом даном свету,~~

и не знају, не знају, да је она меланхолична и творачка на свој начин.

У који историјски период. Историјски период.

раскош;

Т са Анк-сандрија Вост-кин

